

Н.Л. ПРАВДЮК*

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна

Роль обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики в умовах фінансових криз

Державна аграрна політика має бути націлена на виявлення чинників створення доданої вартості і стимулювання її генерування. Ефективна реалізація державної аграрної політики не можлива без наявності достовірної інформації в необхідних для ієрархічних рівнів управління обсягах. Мета статті – визначення ролі системи обліково-аналітичного забезпечення в реалізації державної аграрної політики та окреслення орієнтирів його удосконалення в умовах фінансових криз. Здійснено аналіз динаміки валової продукції та витрат Держбюджету на аграрний сектор та економічних рахунків сільського господарства. Визначено фактори, які стимулюють розвиток бухгалтерського обліку та надано їх характеристику. Представлено агрегати бухгалтерського обліку як елементи інноваційних методів інформаційного забезпечення управління. На основі аналізу напрацювань зарубіжних дослідників сформовано матрицю характеристик обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики. Виявлено, що у відносно стабільний період функціонування аграрної галузі, ефективність управлінських рішень залежала від того, наскільки облікова система своєчасно забезпечувала управління релевантною, повною та достовірною інформацією про стан активів, зобов'язань, результати діяльності та фінансові ресурси господарюючих суб'єктів, то в період кризових явищ важливими є: інформація про запас виробничої та фінансової стійкості, прогноз витрат виробництва, ефективність логістики, облікові критерії вартісно-орієнтованого управління та інші показники, які необхідно контролювати в умовах кризи. Побудовано модель обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики. Доведено, що роль обліково-інформаційного забезпечення особливо зростає в період кризи, адже саме облікова інформація та її аналіз щодо стану справ у аграрній галузі дає змогу спрогнозувати найбільш реальний сценарій розвитку ситуації.

Ключові слова: державна аграрна політика, фінансова криза, обліково-аналітичне забезпечення, державні витрати, матриця обліку.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2\(88\)-50-59](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-50-59)

N.L. PRAVDYUK

Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa, Ukraine

Role of Accounting & Analytical Support of State Agricultural Policy in the Context of Financial Crises

State agricultural policy should be aimed at identifying the factors of creating added value and stimulating its generation. Effective implementation of state agricultural policy is impossible without reliable information in the volumes necessary for different levels of government. The purpose of the article is to determine the role of the system of accounting and analytical support in the implementation of the state agricultural policy and to propose the guidelines for its improvement in the context of financial crises. The analysis of the dynamics of gross output and expenditures of the state budget for the agricultural sector was performed and economic accounts of agriculture were evaluated. The factors that stimulate the development of accounting were identified and their characteristic was given. Accounting aggregates were presented as elements of innovative methods of management information support. Based on the analysis of the achievements of foreign researchers, the matrix of characteristics of the accounting and analytical support of the state agricultural policy was formed by the author. It was revealed that during a period of stable functioning of the agricultural sector, the effectiveness of management decisions depended on how the accounting system provided management of relevant, complete and reliable information about the status of assets, liabilities, results of operations and financial resources of economic entities. But during the crisis managers need information about the stock of production and financial stability, forecast of production costs, logistics efficiency and other indicators that need to be controlled. The model of accounting and analytical support of the state agricultural policy was built. It was proved that the role of accounting and information support especially increases during a crisis, because the accounting information and its analysis makes it possible to predict the most realistic scenario for the development of the situation.

* Правдюк Наталія Леонідівна, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Вінницького національного аграрного університету (м. Вінниця), доктор економічних наук, професор.

Постановка проблеми. Державна аграрна політика України в умовах наростаючої світової кризи, спричиненої пандемією COVID-19 потребує виваженого підходу та коригування. Криза похитнула і без того нестійкі фінансовий та товарні баланси галузі, що обумовлює необхідність пошуку нових підходів до політики управління аграрним сектором.

Різними міжнародними агенціями та Урядом України прогнозується, що у 2020 році економіка піде в мінус по ВВП, зростуть інфляція та безробіття, скоротяться зарплати та знеціниться гривня, може відбутись значний спад виробництва через вимушене спрощення технологій, несприятливі погодні умови.

Методологія науки має реагувати на деструктивні явища економіки та розробляти заходи їх упередження. Це передбачає удосконалення обліково-аналітичного забезпечення державного управління аграрною галуззю, переоцінку чи узгодження інтересів різних груп учасників процесу виробництва та формування ланцюгів доданої вартості, формування продовольчої безпеки. Відтак розробка та уточнення нових напрямів розвитку системи обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики, використання якої дозволить побудувати дієву модель збору та аналізу інформації, набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з впливом держави на регулювання галузевих економічних відносин, досліджували практично всі економічні школи.

Найбільш суттєві зарубіжні дослідження проблем бухгалтерського обліку на макrorівні здійснили С. Барбера, Е. Гуарін, І. Стекколіні (*C. Barbera, E. Guarin, I. Steccolini*) [1], С. Беккер, М. Махлендорф (*S. Becker, M. Mahlendorf*) [2], Д. Беземер (*D.J. Bezemer*) [3], Ю. Генгаб, Дж. Фуаб, Дж. Саркіск, Б. Сюя (*Y. Gengab, J. Fuab, J. Sarkisc, B. Xuea*) [4], Дж. Раунд (*J. Round*) [5], М. Златі, В. Антохі (*M. Zlati, V. Antohi*) [6].

Для аграрного сектору наукові розвідки щодо державного регулювання висвітлені у працях: В.К. Антошкіна [9], В.А. Замлинського [13], Г.М. Калетніка [14], С.В. Петрухи [16], П.Т. Саблука, Р.М. Циган [23] та ін. Вченими визначено, що регулювання економічних відносин спрямоване на зменшення негативного впливу природних і фінансових факторів.

Значну увагу проблемам обліково-аналітичного забезпечення управління приділено в дослідженнях Ю.С. Бездушної [10], Р.Ф. Бруханського [11], В.М. Жука [12], О.Г. Сокола [21] та ін. Дослідниками встановлено, що якщо суспільство є інформаційним, то відповідно таким стає і бухгалтерський облік.

Так, Ю. Бездушна [10, с. 6] оцінила стан інформаційного забезпечення управління аграрним сектором на рівнях ієрархії; Л. Рябенко [20, с. 19] визначила, що у забезпеченні управління

стратегічним розвитком визначальним є динамічна система обліково-аналітичного відображення всієї сукупності складових внутрішнього потенціалу та ідентифікації зовнішніх тенденцій; О. Сокіл [21] дослідив забезпечення концепції сталого розвитку через облікові теорії, формування обліково-аналітичного базису ефективного управління; І. Макаренко [15] визначила роль методологічних засад конвергентної стейкхолдерської моделі обліку для управління.

Відаючи належне цим та іншим дослідженням, варто зазначити, що окремі аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах фінансових криз є недостатньо опрацьованими і потребують уточнення.

Мета статті – визначення ролі системи обліково-аналітичного забезпечення в реалізації державної аграрної політики та окреслення орієнтирів його удосконалення в умовах фінансових криз.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети використано основні положення економічної аграрної теорії, управління й регулювання розвитку, загальноекономічні методи і прийоми дослідження: аналіз, синтез, причинно-наслідкові зв'язки, матричний, табличний та графічний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Облікова система, що діє в будь-якій державі, – це породження існуючого середовища, і на бухгалтерський облік впливають економічні умови функціонування підприємств, правова система, політичні фактори, національні облікові традиції [9, с. 322].

Сільське господарство є одним з основних джерел доходу державного бюджету, основою продовольчої безпеки, зайнятості населення, вервицею ланцюгів створення доданої вартості. З цієї причини конкретні положення, що стосуються облікових процедур впливають на багато інших нормативних документів, що надають інформацію для формування аграрної політики. Для формування гармонійної аграрної політики вона має бути забезпечена необхідною інформацією.

Відстеження витрат на аграрний сектор важливо не тільки в контексті реалізації Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року від 17 жовтня 2013 р. № 806-р, але також задля дослідження впливу витрачених фінансових ресурсів галузі на формування ВВП. Планувалось, що рівень державної підтримки буде достатнім для досягнення макроекономічних показників розвитку галузі: збільшення до 2020 року порівняно з 2012 роком обсягу валової сільськогосподарської продукції у 1,3 рази; збільшення щороку обсягів експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на 3-4 %. Динаміка валової продукції та витрат, приведена в табл. 1, свідчить, що цих цілей вдалося досягти.

Динаміка валової продукції та витрат Держбюджету на аграрний сектор у 2011-2019 рр., млн грн

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Видатки економіка	62377	50757	43637	37135	31422	30901	63600	72365
Агросектор	7486	7705	5868	4732	4370	7722	13757	13968
%	12,0	15,2	13,4	12,7	13,9	25,0	21,6	19,3
ВВП всього	1404669	1465198	1586915	1988544	2385367	2983882	3560596	3974564
Агросектор	109785	128738	161145	239806	279701	303949	361173	358072
%	7,8	8,8	10,2	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0

Джерело: складено автором за даними Держстату.

Необхідно оцінювати зв'язок між державними витратами на сільське господарство та галузевими і національними показниками зростання соціально-економічних результатів. Сучасні дослідження Національного інституту стратегічних досліджень свідчать, що створення додаткового попиту на сільськогосподарську продукцію (наприклад шляхом збільшення прожиткового мінімуму – прим. автора) у розмірі 1 % від випуску вітчизняної економіки, що становить близько 12 % випуску галузі, призводить до збільшення ВВП по економіці на 2,1 %. При цьому

приріст у наслідок міжгалузевих впливів (1,2 %) буде дещо більшим за прямий вплив (0,9 %) [9, с. 28].

Такий аналіз вимагає ідентифікації та деталізації статистичних даних щодо витрат. Оцінка стану і тенденцій облікового відображення процесів і результатів галузі для управління на макrorівні може бути проведена за даними фінансової та статистичної звітності, яку складають агропідприємства. Найбільш узагальнені дані по галузі, а саме економічні рахунки сільського господарства, приведені у табл. 2.

Таблиця 2

Економічні рахунки сільського господарства (у фактичних цінах; млн грн)

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Випуск галузі	261835	307054	371189	544206	637791	707792	847587
Проміжне споживання	152608	178553	214804	311838	367396	414115	499916
Валова додана вартість	109227	128501	156385	232368	270395	293677	347671
Споживання капіталу	7251	9315	9981	14010	16315	23162	...
Чиста додана вартість	101976	119186	146404	218358	254080	270515	...
Оплата праці	25789	29823	30461	34038	39731	52810	...
Інші податки	1294	1333	1596	3078	1934	2677	...
Інші субсидії	1125	624	279	1732	1676	5841	...
Факторний дохід	101807	118477	145087	217012	253822	273679	...
Чистий прибуток	76018	88654	114626	182974	214091	220869	...

Джерело: складено автором за даними Держстату.

Приведена в таблиці інформація збирається за різними джерелами, насамперед даними статистичних спостережень. А у галузі діють типові облікові стандарти, за невеликим винятком. Саме тому дослідники, зокрема Ю. Бездушна [10, с. 8], відмічають існування проблем інформаційного забезпечення управління, пов'язаних з фактом невдалого імплементування в законодавство України Директив ЄС та МСФЗ щодо статистичної та фінансової звітності. Скорочується інформативність підсумкової і комплексної звітності, відтак в Україні відсутня єдина методологія підготовки суб'єктами господарювання звітних даних.

Наразі не має стандартів галузевого обліку, про потребу яких ще при запровадженні МСБО в Україні писали В. Жук [12], Г. Кірейцев, В. Моссаковський та

ін. Дослідниками наголошувалось, що бухгалтерський облік повинен надавати для потреб управління інформацію про економічну ситуацію, тобто оцінку наслідків операцій і факторів, що вплинули на отриманий результат. Такий підхід дозволяє забезпечити орієнтацію бухгалтерського обліку на можливість здійснення прогнозних розрахунків, задоволення інформаційних запитів державного рівня.

Варто додати, що збільшення внутрішнього попиту на продукти харчування, подекуди ажіотажного, а також нові умови міжнародної торгівлі потребують зваженого підходу до забезпечення продовольчої безпеки та показників її ефективності й моніторингу.

Потреби державного управління на даному етапі полягають в тому, що Урядом внесені зміни до державного бюджету від 13.04.2020 р. на основні макроекономічні показники: ВВП – мінус 3,9 % (попередній прогноз – плюс 3,7 %), безробіття – 9,4 % (попередній прогноз – 8,1 %), падіння реальної зарплати – 0,3 %. середньорічний курс долара – 29,5 грн (попередній прогноз – 27 грн), інфляція: 2020 рік – 8,7 % , 2021 рік – 5 % (попередній прогноз на 2020 рік – плюс/мінус 5 %) [8].

Крім того, для аграрної галузі є потреба упорядкування методології формування облікових показників макrorівня, достовірного відображення заходів з виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Як зазначає С. Петруха, відповідно до моніторингової системи реалізації плану, станом на березень 2020 р. Україна недостатньо ефективно використала потенціал Угоди, зокрема розділ 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» – на рівні 60 %, а загальний прогрес за 10 років її дії не перевищить 34 %, що формує стійкі бар'єри на шляху доступу українських агровиробників на ринок ЄС [16, с. 50].

Проблемами процесу облікового забезпечення управління, на думку В. Жука, є те, що існуюча система обробки бухгалтерської, фінансової та статистичної звітності сільськогосподарських підприємств України мало придатна та неефективна [12, с. 32]. Вчений зазначає, що особливо це стосується стратегічного рівня управління, адже в умовах ризику, невизначеності та дії зовнішніх факторів облікова система хоча й містить окремі елементи формування стратегічної інформації, але не надає рішень для розвитку.

На даний час аграрними корпораціями у світі та Україні розроблено різні моделі та варіанти управлінського, стратегічного, транзакційного, інжинірингового, багаточільового, глобального та соціально-орієнтованого обліку та звітності з метою забезпечення метаданими ієрархії управління. Факторами розвитку даних моделей обліку, приведеними у табл. 3, є зростання технічних можливостей ведення облікових процедур, визнання інформації як ресурсу, виникнення нових видів обліку, глобальне інформаційне середовище.

Таблиця 3

Фактори розвитку бухгалтерського обліку та їх характеристики

Фактори	Характеристика факторів
Технічні та технологічні можливості	потужна обчислювальна техніка; сучасні інформаційні системи та інноваційні технології збору та обробки інформації; широкий спектр програмних продуктів: спеціалізовані облікові програми, програми і сервіси для дистанційного банкінгу, інформаційно-правові системи
Розвиток електронного документообігу	внутрішній, документообіг; адміністрування податкових платежів; електронний формат фінансової звітності
Інформація як ресурс	інформація займає чільне місце з поміж економічних ресурсів; інформація та інформаційна послуга стають продуктом діяльності, товаром
Виникнення нових об'єктів обліку	віртуалізація одиниць вартості (електронні гроші, криптовалюти); токеновані активи, інструменти власного і позикового капіталу, зобов'язання
Розширення області відображення діяльності	виокремлення інформації як чинника вартості бізнесу; розвиток нематеріальних й інтелектуальних складових капіталу: людський капітал, клієнтська база, ділова репутація, товарні знаки, марки, бренди; інноваційні продукти, результати науково-дослідних робіт
Нефінансові цільові пріоритети	соціальна відповідальність бізнесу; сталий розвиток; енергозберігаючі технології, екологічність виробництва
Нефінансова інформації	покупці, постачальники, партнери; стан ринку, конкуренція в галузі; економічна сталість, екологічна безпека
Альтернативні облікові методики	актуарні розрахунки; види вартості; методи оцінки; аналітичний інструментарій тощо
Глобальне інформаційне середовище	сервери мережевої присутності для оприлюднення інформації, Інтернет-просування бізнесу, Інтернет-торгівлі, ділового листування; пошукові системи; блокчейн-технології; технологічні та інформаційні платформи, хмарні сховища даних
Технології безпеки	технології супутникового, стільникового та радіозв'язку; антивірусний та контентний інформаційний захист
Розширення об'єктів галузевого обліку	облік земель сільськогосподарського призначення, біологічних активів, інтелектуального капіталу та інновацій, капітальних інвестицій, витрат виробництва, державної підтримки сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 83].

Як вказують дослідники, суть обліково-аналітичного забезпечення зводиться до визначення, що це система, яка базується на бухгалтерській інформації, включаючи оперативні дані, що використовуються для економічного аналізу, статистичної, технічної, соціальної та інших видів інформації [18; 19] з метою управління на різних рівнях ієрархії. Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення процесу управління є інформаційною системою, базованою на стратегічно орієнтованих даних бухгалтерського обліку і аналітичних процедурах, які їх забезпечують. Проте, така обліково-аналітична інформація та методологія її формування носить несистемний і приватний характер, що звужує можливість її застосування на макрорівні. Тому виникає потреба побудови матриці обліково-аналітичного забезпечення державного

управління. Для цього мають бути визначені її основні ввідні характеристики, насамперед технічні агрегати.

Існує безліч бухгалтерських агрегатів системи обліково-аналітичного забезпечення, які надають дані щодо: рахунків виробництва; державних гарантій, рахунків результатів і збитків; страхування; управління активами, пасивами та резервами. У ній знаходять відображення капіталовкладення; регулювання фінансових результатів; прогнозування кон'юнктурних коливань; стану майна; пряма та резервна кредитоспроможність тощо. В результаті застосування інжинірингових інструментів забезпечується стабільність і антикорумпованість економіки. Узагальнення агрегатів обліку, як елементів інноваційних методів обліково-аналітичного забезпечення, приведено у табл. 4.

Таблиця 4

Агрегати бухгалтерського обліку як елементи інноваційних методів інформаційного забезпечення управління

Агрегати	Суть агрегатів
Нульові похідні балансові звіти	дозволяють відображати реальну картину вартості власності, на відміну від бухгалтерського балансу, який складається за підсумками звітного року. Система дозволяє контролювати використання субсидій і процеси кредитування, гарантії і зобов'язання, інновації, венчурне фінансування, використання цільових коштів відповідно до бюджетних програм, стан платоспроможності, резервної системи і маржі безпеки
Алгоритмічні методи	базуються на інструментах і прийомах дискретної математики і забезпечують системність обліку. Спочатку здійснюється розробка орієнтованого графа (сукупності статей і зв'язків між ними), потім розробляються матриця суміжності, що дозволяє подати граф у вигляді матриці, і робоча матриця, за даними якої пишеться алгоритм та відбивається на мові програмування
Бухгалтерське моделювання	є одним із способів концептуальної реконструкції фактів господарського життя, господарських процесів, бізнес-ситуацій і бізнес-структур, ланцюгів створення вартості
Метод агрегування	розроблений лауреатом Нобелівської премії Р. Стоуном для використання в системі національних рахунків. Представлений у вигляді економічних агрегатів і агрегованих провідок і функціонує на базі використання алгоритмів і драйверів
Метод ситуаційно-матричної бухгалтерії	дозволяє побудувати систему інформаційно-технологічних зразків облікових процедур шляхом формування балансових звітів на основі первинної облікової інформації. Кожна форма подання облікової інформації має відповідний їй матричний зразок, а кожна облікова процедура – свій еквівалент в системі операцій матричної алгебри, де зв'язки між величинами представлені формулами і рівняннями, а пошукові величини приймають значення в таблицях чисел заданої структури

Джерело: розроблено автором за [11].

З огляду на наростаючі кризові тенденції, для агросектору України є загроза зіткнення одночасно з фінансовою, експортною і продовольчою кризами, і на ці виклики має реагувати система обліково-аналітичного забезпечення шляхом формування матриці обліково-аналітичного забезпечення державного управління аграрного сектору. На нашу думку, така матриця опирається на нормативну інституційну базу – Закон про бухгалтерський облік, Концепцію та Стратегії розвитку галузі та окремих форм господарювання, програми бюджетної підтримки, заходи підвищення доступу агровиробників до фінансових ресурсів, програми міжнародного співробітництва тощо.

Вітчизняною практикою аграрного управління може бути використаний зарубіжний досвід обліково-аналітичного забезпечення в умовах криз. Зокрема, М. Златі та В. Антохі (M. Zlati, V. Antohi) [6, с. 104] зазначають, що нестабільність аграрного виробництва вимагає запобіжних заходів, пов'язаних із захистом майбутніх або поточних інвестицій. В умовах кризи облік має бути базою емпіричного аналізу та стандартизації обробки інформації щодо біологічних активів і статистичного поширення інформації, отриманої в результаті вивчення фінансових даних, представлених на національному рівні. Ю. Генгаб, Дж. Фуаб, Дж. Саркіск, Б. Сюя (Y. Gengab, J. Fuab, J. Sarkisc, B. Xuea) [4, с. 216] дослідили, що

економічна криза впливає на облік і практику його використання. Зокрема, облік витрат, планування бюджету, системи підтримки прийняття рішень, оцінка ефективності та стратегічний аналіз показали більшу важливість застосування систем ABC, планування, стратегії і методів SMA під час кризи, а рівень важливості та використання традиційних методів обліку витрат знизився.

С. Бекер (S. Becker) [2] розглянув, як впливають зміни в економічному середовищі на ведення обліку. Дослідник виявив, що складання бюджету стало більш важливим для планування і розподілу ресурсів, але менш важливим для поточної оцінки ефективності. Д. Дж. Беземер (D. J. Bezemer) [3] досліджує прояви фінансової кризи, коли макроекономічні моделі обліку (або надходження коштів) сприяють передбаченню кредитної кризи та економічного спаду. С. Барбера, Е. Гуарін, І. Стекколіні (S. Barbera, E. Guarini, I. Steccolini) підкреслюють, що бухгалтерський облік надає можливість формування фінансової стійкості ресурсів, а відтак, впливу держави на фінансовий стан виробників [1, с. 529]. Дж. Раунд (J. Round) [5, с. 261] проаналізував матриці соціального обліку

(Social Accounting Matrix, скорочено – SAM) для побудови мультиплікаторів аналізу впливу макроекономічної політики на стан виробництва та розподіл доходу агросектору. SAM – це своєрідна презентація макро- та мезоекономічних рахунків соціально-економічної системи, яка охоплює рух між усіма економічними агентами, де рахунки представлені у вигляді матриці надходжень, витрат та транзакцій та поширюється на споживання, виробництво, накопичення та розповсюдження. Китайськими дослідниками розроблені орієнтовані на країни індикатори кругової економіки (Circular Economy), щоб можна було визнати об'єктивну і достовірну інформацію про стан виконання національної політики сталого розвитку [4, с. 216]. Ці показники кругової економіки корисні для політиків і державного управління. Всеосяжний набір індикаторів стійкості, включає соціальні, бізнес-індикатори, міський/промисловий симбіоз, абсолютне скорочення споживання матеріалів/енергії і профілактичні індикатори.

Узагальнення підходів та прийомів дослідників дає змогу побудувати складові матриці обліку (табл. 5).

Таблиця 5

Матриця характеристик обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики

	Інституційні облікові фактори	Економічні фактори	Технологічні фактори	Соціально-політичні фактори
Тактичний менеджмент	Оцінка циклу виробництва	Оцінка кредитування	Оцінка енерго- та ресурсо-ефективності	Оцінка соціального капіталу
	Калькуляція витрат виробничого циклу	Оцінка оподаткування	Оцінка фінансово-економічної стійкості	Оцінка екологічного капіталу
	Оцінка запасів і матеріальних цінностей	Оцінка страхування	Оцінка конкурентоспроможності та їх динаміки	Оцінка дотримання соціальних стандартів
	Оцінка витрат і доходів	Оцінка ринкового регулювання цін	Оцінка рентабельності й прибутковості	Оцінка дотримання та захисту прав і свобод працівників
Стратегічний менеджмент	Оцінка інвестицій та реінвестицій	Оцінка валютно-цінового регулювання	Оцінка інших технологічних факторів	Оцінка стандартів, нормативів і керівництв з якості продукції

Джерело: складено автором на основі [21].

Отже, прийнятним у матриці є виділення тактичного й стратегічного рівнів та перетині інституційно-нормативних, економічних, технологічних та соціально-політичних факторів. Тут визначальну роль мають інструменти прямого впливу, які ґрунтуються на безпосередньому втручанні держави у економічні процеси та економічну діяльність агросектору. У межах цієї групи інструментів передбачається здійснення заходів із застосуванням інструментів адміністративного регулювання та використання бюджету в частині державних асигнувань, виплат,

пільг або штрафів і санкцій. Інструменти опосередкованого впливу ґрунтуються на формуванні сприятливого економічного середовища, що актуалізує діяльність суб'єктів агробізнесу у напрямі, необхідному для посилення їх соціально-економічної безпеки [9].

Таким чином, матриця – це формування потреби обліково-аналітичного забезпечення управління макrorівня, яке характеризується напрямками та обсягом інформації, необхідної для прийняття рішень. При цьому використовуються алгоритмічні методи, які базуються на інструментах і прийомах

дискретної математики, що забезпечують системність і стійкість обліку в умовах мінливого середовища і суперечливих первинних і оціночних даних.

Основним інструментом формування інформації для управління була і залишається система бухгалтерського обліку, але перед нею ставляться нові вимоги. Якщо до кризи, у відносно сталий період функціонування галузі, ефективність управлінських рішень залежала від того, наскільки облікова система своєчасно забезпечувала релевантною, повною та достовірною інформацією про стан активів, зобов'язань, результати діяльності та фінансові ресурси господарюючих суб'єктів, то на даний час важливими є: інформація про запас виробничої та

фінансової стійкості, прогноз витрат виробництва, ефективність логістики, облікові критерії вартісно-орієнтованого управління та інші показники, які необхідно контролювати в умовах кризи.

Можливість одержання такої інформації дозволить оцінити загрози й виклики безпеці на початковій стадії й прийняти комплекс необхідних управлінських рішень для їх попередження, ліквідації, або зменшення небажаних наслідків. З врахуванням потреб та можливостей обліково-аналітичного забезпечення управління побудовано відповідну модель (рис. 1), де враховано мету, функції, об'єкти, візію та державної аграрної політики.

Рис. 1. Модель обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики

Джерело: складено автором.

На даний час оцінка стану продовольчої безпеки України проводиться відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1379 від 05.12.2007 р. та наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. і враховує 7 індикаторів, які характеризують стан продовольчої безпеки. Станом на кінець 2018 року продовольча безпека становила 90 %. Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI) [7] з врахуванням 113 країн, ставить Україну на 76 позицію в рейтингу 2019 року. Така різниця у методиці визначення особливо критична в умовах загострення кризи.

Збалансоване обліково-аналітичне забезпечення управління аграрною політикою дозволить зменшити розрив у оцінюванні цього основного показника. Наприклад, основні сильні сторони, визначені в Індексі для України, – це безпека харчових продуктів, низька частка населення за глобальною межею бідності, мінімальні зміни середніх витрат на харчування та низький рівень втрат продовольства. Порівняно із середньосвітовим показником, Україна має кращі показники у фінансуванні програм безпеки харчових продуктів, наявності відповідних приміщень для зберігання врожаю та здатності безпечно зберігати продукти. Позитивними

показниками також є залізнична інфраструктура, дієтична різноманітність, наявність поживних мікроелементів в продуктах харчування та відсоток населення, що має доступ до питної води.

Основними викликами для країни, за даними Індексу, є корупція, державні витрати на наукові дослідження в сільському господарстві та відсутність харчових стандартів. Порівняно із середнім показником у світі, валовий внутрішній продукт на душу населення в Україні дуже низький, а також слабка дорожня та портова інфраструктура. Доступ фермерів до фінансування та дуже малий відсоток земельних ділянок, обладнаних для зрошення, також були факторами зменшення Індексу.

Висновки. Система державної аграрної політики має бути націлена на виявлення чинників створення доданої вартості і стимулювання її генерування. Ефективне функціонування такої системи можливе за умови наявності достовірної інформації в необхідних для ієрархічних рівнів управління обсягах.

Роль обліково-інформаційного забезпечення особливо зростає в період кризи, так як саме облікова інформація та її аналіз щодо стану справ у аграрній галузі дає змогу спрогнозувати найбільш реальний сценарій розвитку ситуації. Обліково-інформаційне забезпечення дає змогу:

- оцінити економічну ситуацію в аграрному секторі країни, окремих галузях, формах господарювання;

- оцінити фінансово-господарський стан аграрного сектора за складовими;

- оцінити фіскальний стан аграрного сектору, здійснити аналіз податкових ризиків за видами податків;

- оцінити ефективність державної підтримки;

- розробити пропозиції щодо стратегії антикризового управління.

При розробці моделі обліково-аналітичного забезпечення державної аграрної політики необхідно враховувати фактори обліку, що формують різноманіття його моделей, зокрема технічні та технологічні можливості, альтернативні облікові методики та агрегати бухгалтерського обліку як елементи інноваційних методів інформаційного забезпечення управління в умовах кризи.

4 Список використаних джерел

1. Barbera C., Guarini E., Steccolini I. How do governments cope with austerity? The roles of accounting in shaping governmental financial resilience. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 2020. Vol. 33: № 3, pp. 529-558.

2. Becker S., Mahlendorf M. Budgeting in Times of Economic Crisis. *Mario Thaten First published*. 2015. № 14. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12222>

3. Bezemer D. J. Understanding financial crisis through accounting models. *Accounting, Organizations and Society*. 2010. Vol. 35. № 7. pp. 676-688.

4. Gengab Y., Fuab J., Sarkisc J., Xuea B. Towards a national circular economy indicator system in China: an

evaluation and critical analysis. *Journal of Cleaner Production*. 2012. Vol. 23, № 1, pp. 216-224.

5. Round, J. Social accounting matrices and SAM-based multiplier analysis. *The impact of economic policies on poverty and income distribution: Evaluation techniques and tools*. 2003. № 14, pp. 261-276.

6. Zlati M. & Antohi B. Accounting treatments and policies for biological assets from the perspective of IAS 41 – Agriculture. *Risk in Contemporary Economy, "Dunarea de Jos" University of Galati, Faculty of Economics and Business Administration*, 2018. pp. 104-113. DOI: 10.26397/RCE2067053210

7. Global food security index 2019. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com>

8. Ukraine Economic Outlook. URL: <https://ukranews.com>

9. Антошкін В. К. Управління соціально-економічною безпекою суб'єктів аграрного бізнесу: системи, механізми, інструментарій: монографія. Херсон: Айлант, 2018. 354 с.

10. Бездушна Ю. С. Інформаційне забезпечення управління в аграрному секторі економіки: стан та перспективи удосконалення. *Облік і фінанси*. 2017. № 4(78). С. 6-12.

11. Бруханський Р. Ф. Актуалізація стратегічних векторів обліково-аналітичного забезпечення системи управління аграрних підприємств України. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 1. С. 11-21.

12. Жук В. М., Бездушна Ю. С., Вдовенко О. С. Облікові технології у забезпеченні інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2013. № 4(62). С. 32-38.

13. Замлинський В. А. Роль облікової і фінансової складових у попередженні економічних криз та посиленні економічної безпеки. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: колективна монографія у 2 т. Дніпропетровськ: ФОП Дроб'язко С.І., 2014. Т. 1. 466 с. С. 55-62.

14. Калетнік Г. М., Дармограй О. В. Методичні підходи до оцінки та аналіз індикаторів продовольчої безпеки України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. Вип. 6(10). С. 7-20.

15. Макаренко І. О. Конвергентна стейкхолдерська модель обліку, звітності та аудиту в умовах сталого розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н.: спец. 08.00.09 / Житомирський держ. технол. ун-т. Житомир, 2018. 41 с.

16. Петруха С. В., Стахов Б. В. Сучасні виклики сталому розвитку аграрного сектору економіки України: теоретико-концептуальні аспекти. *Агроевіт*. 2020. № 8. С. 49-71. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.8.49

17. Піскунов Р. О., Москаленко О. В. Аналіз детермінант світових фінансових криз у системі обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків. *Економічна теорія та право*. 2019. № 2. С. 28-47.

18. Правдюк Н. Л. Аналітичне забезпечення антикризового управління агроформувань. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 33-41.

19. Правдюк Н. Л. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 224 с.

20. Рябенко Л. М. Особливості обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 12. С. 207–212.

21. Сокіл О. Г. Теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку сталого розвитку сільськогосподарських підприємств: монографія. Мелітополь: ТОВ «КолорПринт», 2018. 454 с.

22. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 1-2. С. 83-96.

23. Циган Р. М. Чинники удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками підприємства: макроекономічний аспект. *Облік і фінанси*. 2018. № 3(81). С. 68-97.

4 References

1. Barbera, C., Guarini, E., Steccolini, I. (2020). How do governments cope with austerity? The roles of accounting in shaping governmental financial resilience. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 33(3), 529-558.

2. Becker, S., Mahlendorf, M. (2015). Budgeting in Times of Economic Crisis. *Mario Thaten First published*, (14). <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12222>

3. Bezemer, D. J. (2010). Understanding financial crisis through accounting models. *Accounting, Organizations and Society*, 35(7), 676-688.

4. Gengab, Y., Fuab, J., Sarkisc, J., Xuea, B. (2012). Towards a national circular economy indicator system in China: an evaluation and critical analysis. *Journal of Cleaner Production*, 23(1), 216-224.

5. Round, J. (2003). Social accounting matrices and SAM-based multiplier analysis. *The impact of economic policies on poverty and income distribution. Evaluation techniques and tools*, (14), 261-276.

6. Zlati, M., & Antohi, B. (2018). Accounting treatments and policies for biological assets from the perspective of IAS 41 – Agriculture. Risk in Contemporary Economy. “Dunarea de Jos” University of Galati, Faculty of Economics and Business Administration, 104-113. DOI: 10.26397/RCE2067053210

7. Global food security index 2019. Retrieved from <https://foodsecurityindex.eiu.com>

8. Ukraine Economic Outlook. Retrieved from <https://ukranews.com>

9. Antoshkin, V. K. (2018). Upravlinnia sotsialno-ekonomichnoiu bezpekoiu subiektiv ahrarnoho biznesu: systemy, mekhanizmy, instrumentarii [Management of

socio-economic security of agrarian business entities: systems, mechanisms, tools]. Kherson: Ailant.

10. Bezdushna, Yu. S. (2017). Informatsiine zabezpechennia upravlinnia v ahrarnomu sektori ekonomiky: stan ta perspektyvy udoskonalennia [Information support of management in the agricultural sector of the economy: the state and prospects for improvement]. *Oblik i finansy*, 4(78), 6-12.

11. Brukhanskyi, R. F. (2016). Aktualizatsiia stratehichnykh vektoriv oblikovo-analytychnoho zabezpechennia systemy upravlinnia ahrarnykh pidpryemstv Ukrainy [Actualization of strategic vectors of accounting and analytical support of the management system of agricultural enterprises of Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, (1), Vol. 1, 11-21.

12. Zhuk, V. M., Bezdushna, Yu. S., Vdovenko, O. S. (2013). Oblikovi tekhnolohii u zabezpechenni investytsiinoi pryvabyvosti ta finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpryemstv [Accounting technologies in ensuring investment attractiveness and financial security of agricultural enterprises]. *Oblik i finansy*, 4(62), 32-38.

13. Zamlynskyi, V. A. (2014). Rol oblikovoi i finansovoi skladovykh u poperedzhenni ekonomichnykh kryz ta posylenni ekonomichnoi bezpeky [The role of accounting and financial components in preventing economic crises and strengthening economic security] (pp. 55-62). In *Ekonomichna bezpeka v umovakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky*. Dnipropetrovsk: FOP Drobiazko S. I.

14. Kaletnik, Hr. M., Darmohrai, O. V. (2016). Metodychni pidkhody do otsinky ta analiz indyikatoriv prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Methodical approaches to the assessment and analysis of food security indicators in Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 6(10), 7-20.

15. Makarenko, I. O. (2018). Konverhentna steikholderska model obliku, zvitnosti ta audytu v umovakh taloho rozvytku [Converged stakeholder model of accounting, reporting and auditing in the context of sustainable development] (Dissertation abstract). Zhytomyr: Zhytomyrskyi derzhavnyi tekhnolohichniy universytet.

16. Petrukha, S. V., Stakhov, B. V. (2020). Suchasni vyklyky stalomu rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: teoretyko-kontseptualni aspekty [Modern challenges to sustainable development of the agricultural sector of the economy of Ukraine: theoretical and conceptual aspects]. *Ahrosvit*, (8), 49–71. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.8.49

17. Piskunov, R. O., Moskalenko, O. V. (2019). Analiz determinant svitovykh finansovykh kryz u systemi oblikovo-informatsiynoho zabezpechennia rehuliuвання rukhu hroshovykh potokiv [Analysis of the determinants of global financial crises in the system of accounting and information support for cash flow regulation]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, (2), 28-47.

18. Pravdiuk, N. L. (2020). Analitichne zabezpechennia antykryzovoho upravlinnia ahrarnomu [Analytical support of anti-crisis

management of agricultural formations]. *Ekonomika APK*, (2), 33-41.

19. Mulyk, T. O., Pravdiuk, N. L., Mulyk, Ya. I. (2018). Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv: oblikovo-analitychnyi aspect [Management of financial security of enterprises: accounting and analytical aspect]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.

20. Riabenko, L. M. (2015). Osoblyvosti oblikovo-analitychnoho zabezpechennia stratehichnoho upravlinnia silskohospodarskymy pidpriemstvamy [Features of accounting and analytical support of strategic management of agricultural enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, (12), 207–212.

21. Sokil, O. H. (2018). Teoretyko-metodolohichni zasady bukhhalterskoho obliku staloho rozvytku

silskohospodarskykh pidpriemstv [Theoretical and methodological principles of accounting for sustainable development of agricultural enterprises]. Melitopol: TOV “KolorPrynt”.

22. Spilnyk, I., Paliukh, M. (2019). Bukhhalterskyi oblik v umovakh tsyfrovoy ekonomiky [Accounting in a digital economy]. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii*, (1-2), 83-96.

23. Tsyhan, R. M. (2018). Chynnyky udoskonalennia systemy oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia hroshovymy potokamy pidpriemstva: makroekonomichnyi aspect [Factors of improvement of the system of accounting and analytical support of cash flow management of the enterprise: macroeconomic aspect]. *Oblik i finansy*, 3(81). 68-97.